

Trastorn de l'espectre de l'autisme. Comprenent les persones amb TEA

SUMARI

1.	COM SÓN LES PERSONES AMB TRASTORN DE L'ESPECTRE DE L'AUTISME? MODELS EXPLICATIUS DEL TRASTORN	3
2.	APRENTATGE I TEA. ESTIL D'APRENTATGE I IMPORTÀNCIA DELS SUPORTS VISUALS	7
3.	PRINCIPALS INDICADORS D'ALERTA DELS TEA ENTRE ELS 0 I ELS 3 ANYS	9
4.	ESTRATÈGIES PER FOMENTAR LA COMUNICACIÓ I EL LLENGUATGE.....	10
4.1.	Sistemes alternatius i augmentatius de la comunicació (SAAC)	11
5.	ESTRATÈGIES PER AFAVORIR L'AUTONOMIA.....	13
5.1.	Estratègies de suport.....	15
6.	GESTIÓ DE CONDUCTES	16
6.1.	Nou paradigma: suport conductual positiu (SCP)	16
6.2.	Origen de les conductes disruptives.....	17
6.3.	Estratègies d'intervenció	18
6.4.	Estratègies per afavorir la participació i la relació social.....	20

SUMARI

7.	TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYAMENT.....	23
7.1.	Les famílies amb fills i filles amb TEA	23
7.2.	Components del model centrat en la família.....	24
7.3.	Pràctiques professionals centrades en les famílies	27
7.4.	Estratègies i recursos per acompanyar i donar suport a les famílies.....	28
7.5.	Reflexionar sobre el rol del professional i establir una relació de col·laboració amb la família	31
	REFERÈNCIES DOCUMENTALS	32

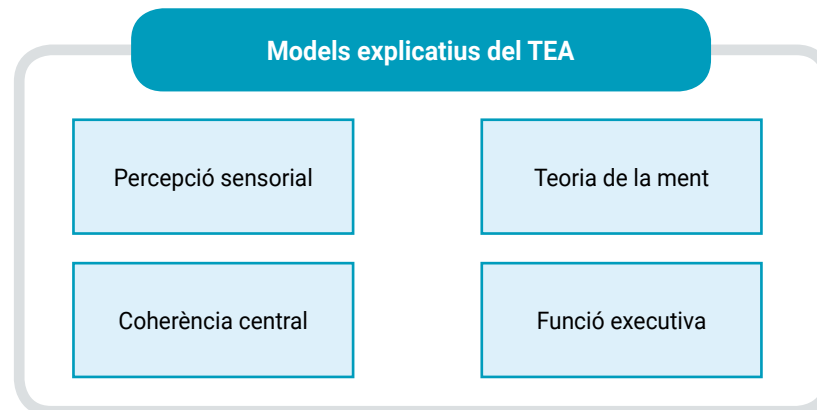
1. COM SÓN LES PERSONES AMB TRASTORN DE L'ESPECTRE DE L'AUTISME?

MODELS EXPLICATIUS DEL TRASTORN

El trastorn de l'espectre de l'autisme (TEA) és un trastorn neurològic crònic que afecta la percepció i el processament de la informació.

Es caracteritza per:

- Dèficits persistents en comunicació i interacció social.
- Patrons repetitius i restringits de conductes, interessos i activitats.
- Síntomes presents ja en la primera infància (encara que poden no manifestar-se fins que les demandes socials excedeixin les seves capacitats).

1. COM SÓN LES PERSONES AMB TRASTORN DE L'ESPECTRE DE L'AUTISME? MODELS EXPLICATIUS DEL TRASTORN

Percepció sensorial

El cervell de les persones amb TEA interpreta de manera diferent la informació dels sentits (sistemes olfatiu, visual, gustatiu, tàctil, auditiu, propioceptiu, interoceptiu i vestibular) (DSM-V, 2013).

Dificultats

Mantenir l'atenció i adquirir aprenentatges, necessitat de constant moviment, no sacietat o no sensació de gana/set, sensació diferent de la febre o necessitat de posar-se qualsevol objecte a la boca.

Mite

A les persones amb autisme no els agrada el contacte físic. Potser hi ha aquesta alteració sensorial, però no en tots els casos.

Teoria de la ment

És la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, de comprendre que cadascú percep, pensa i sent coses diferents (Baron-Cohen, Leslie i Frith, 1985; Cornago, 2012).

Dificultats

Entendre les emocions dels altres, comprendre per què els altres actuen d'aquesta manera, anticipar les conductes dels altres o entendre les bromes.

1. COM SÓN LES PERSONES AMB TRASTORN DE L'ESPECTRE DE L'AUTISME? MODELS EXPLICATIUS DEL TRASTORN

Coherència central

És la capacitat d'extreure informació dels detalls i donar-hi un sentit global. Les persones amb TEA tenen una dèbil coherència central; per tant, mostren preferència pels detalls específics, sense cercar un sentit més global (Frith, 1989; Baron-Cohen, 1999).

Dificultats

Hiperselectivitat, no comprendre les expressions facials, ja que es fixen en detalls no significatius (miren les orelles en comptes dels ulls o la boca) i tenen un temps de resposta elevat.

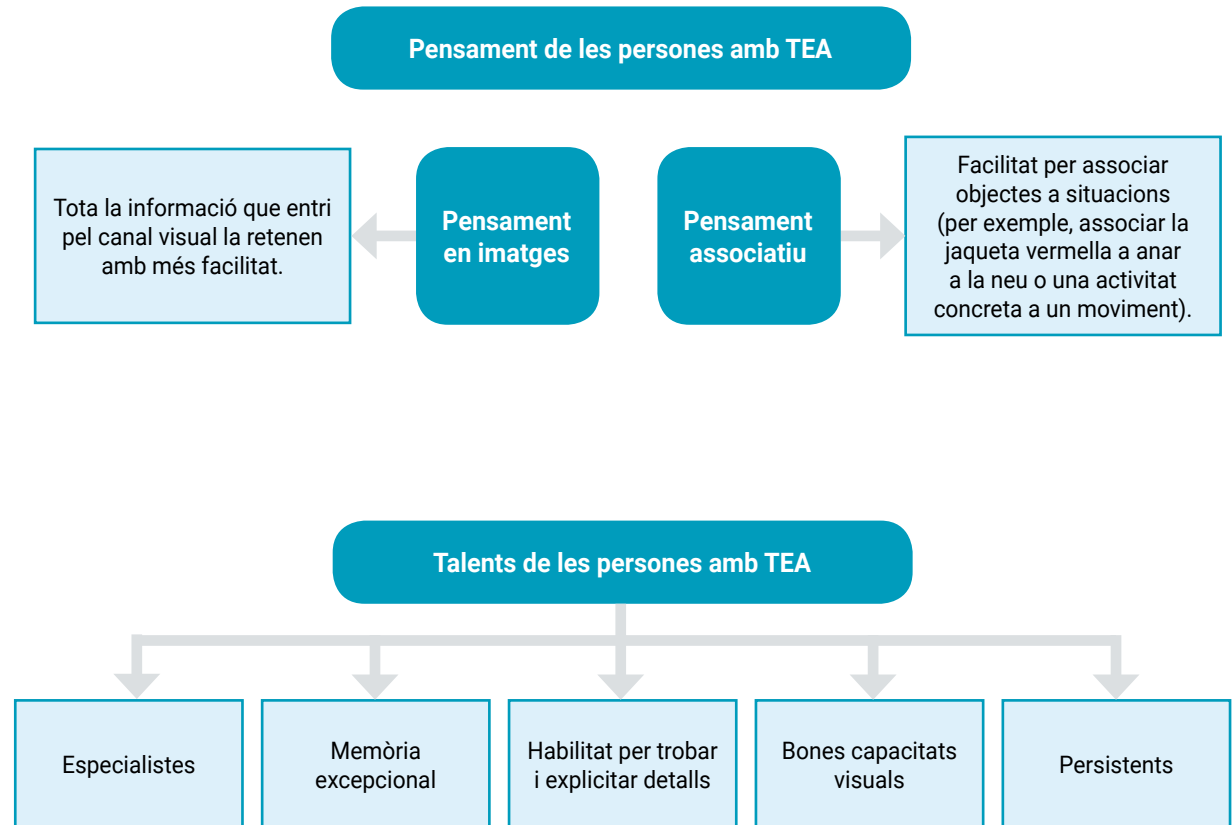
Funcions executives

Són les habilitats cognitives que permeten l'anticipació, l'establiment de fites i la seqüenciació per assolir aquesta fita, la resolució de problemes o la flexibilitat per cercar alternatives (Pennington i Ozonoff, 1996; Russell, 1997).

Dificultats

Regular les conductes, dificultats en l'execució i la planificació motriu, en la seqüenciació de passos (poca autonomia) i en l'acceptació i la gestió dels canvis.

1. COM SÓN LES PERSONES AMB TRASTORN DE L'ESPECTRE DE L'AUTISME? MODELS EXPLICATIUS DEL TRASTORN

2. APRENTATGE I TEA. ESTIL D'APRENTATGE I IMPORTÀNCIA DELS SUPORTS VISUALS

L'autisme no va lligat a la discapacitat intel·lectual ni a la superdotació.

Tot i que es necessari comptar amb estratègies i ajudes específiques que contribueixin a pal·liar les dificultats en funcions executives i en coherència central, totes les persones amb TEA aprenen.

Estratègies d'aprenentatge basades en l'estil d'aprenentatge propi dels infants amb TEA:

- Aprenentatge explícit.
- Aprenentatge sense errors.
- Ajudes per a l'organització.
- Aprenentatge directiu.
- Aprenentatges funcionals.
- Suports visuals.
- Estructuració de les tasques.
- Ajudes per a la comprensió dels significats.
- Suports tecnològics.

2. APRENTATGE I TEA. ESTIL D'APRENTATGE I IMPORTÀNCIA DELS SUPORTS VISUALS

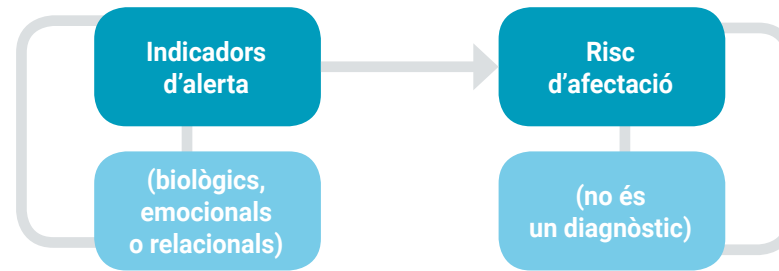
Els suports visuals seran el gran aliat de les persones amb autisme per poder-se comunicar, aprendre, ser autònoms, etc., és a dir, per garantir la inclusió.

Els **suports visuals** ajuden a:

- Millorar la comunicació.
- Anticipar esdeveniments i reduir el nerviosisme.
- Comprendre.
- Fomentar l'autonomia.
- Guiar la resolució de tasques (què he de fer?).
- Organitzar la informació.
- Promoure la inclusió.

3. PRINCIPALS INDICADORS D'ALERTA DELS TEA ENTRE ELS 0 I ELS 3 ANYS

La presència d'**indicadors d'alerta** no constitueix, per si sol, un diagnòstic, sinó que ens indica un risc d'afectació i una necessitat d'estar atents al desenvolupament d'aquest infant i de la seva família.

Els principals indicadors d'alerta es poden vincular als **aspectes del desenvolupament** següents:

- Contacte i atenció visual.
- Vocalitzacions i somriure social.
- Resposta al nom i assenyalar.
- Atenció conjunta.
- Joc, interessos i respostes sensorials.

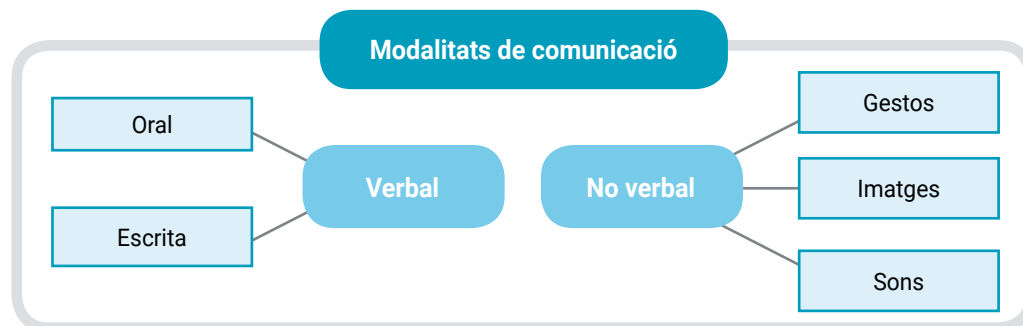
4. ESTRATÈGIES PER FOMENTAR LA COMUNICACIÓ I EL LLENGUATGE

Com és el **llenguatge i la comunicació** en els infants amb TEA?

- Absència de llenguatge.
- Retard en l'adquisició del llenguatge.
- Argot sense contingut.
- Presència d'ecolàlies (repetició de sons o diàlegs sense cap funció comunicativa).
- Falta de gesticulació, expressió facial o contacte ocular.
- Baixa intenció comunicativa.

Com és la comunicació?

Hi ha moltes **modalitats de comunicació**, no únicament el llenguatge oral.

4. ESTRATÈGIES PER FOMENTAR LA COMUNICACIÓ I EL LLENGUATGE

4.1. Sistemes alternatius i augmentatius de la comunicació (SAAC)

Part dels infants amb TEA romanen no-verbals o mínimament verbals; per tant, hem d'estimular tots els tipus de comunicació.

Els **sistemes alternatius i augmentatius de la comunicació (SAAC)** ens seran de gran ajuda.

Els SAAC permeten que el llenguatge oral:

- Es complementi, si hi ha absència d'aquest o només sons.
- S'ampliï, potenciant l'emergència del llenguatge oral i augmentant la longitud de frase.

Fals

«Si li ensenyem un SAAC, ja no parlarà».

Cert

El llenguatge oral implica menys esforç que comunicar-se a partir d'un SAAC. Per tant, si l'infant té les habilitats necessàries per adquirir el llenguatge oral, el SAAC no impedirà que parli, sinó que permetrà que el llenguatge oral surti abans.

4. ESTRATÈGIES PER FOMENTAR LA COMUNICACIÓ I EL LLENGUATGE

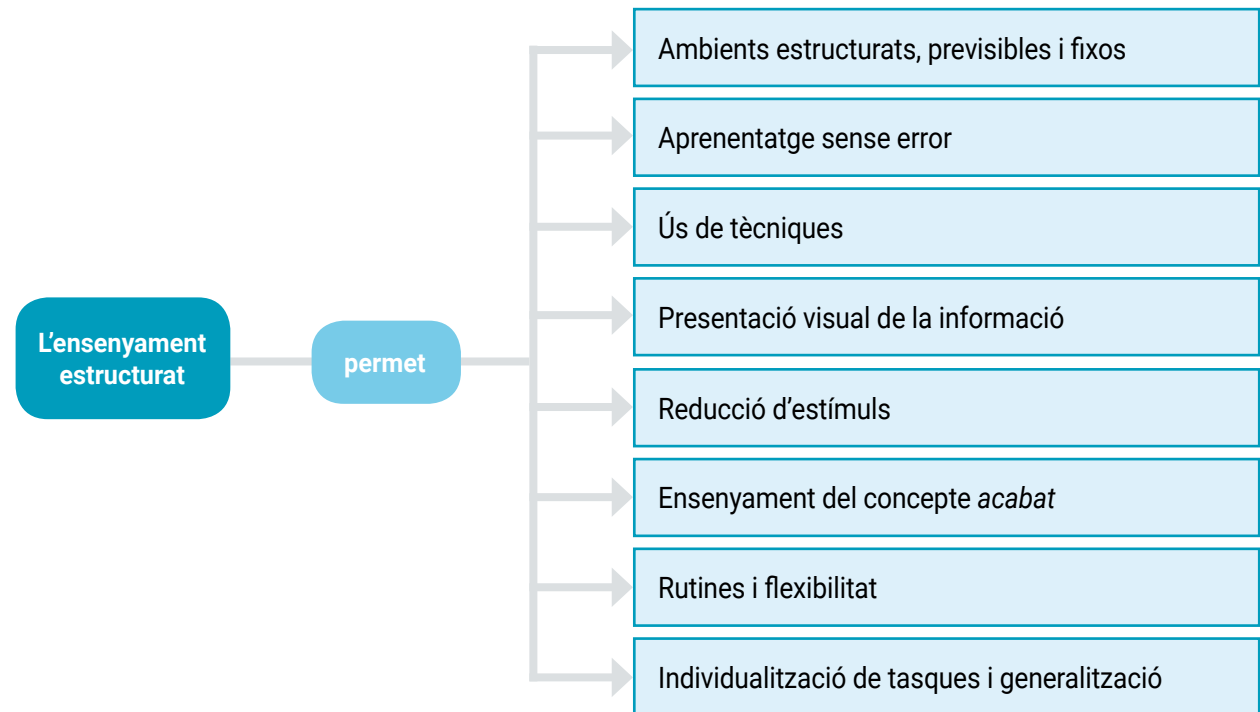
Els SAAC poden ser sistemes visuals, com el **sistema per intercanvi d'imatges (PECS)**, tauletes amb sortida de veu o d'altres tipus, no específicament per a autisme, com són els **sistemes bimodals**, de paraula i gest (un exemple seria el sistema Benson Schaeffer, que associa paraules concretes amb gestos concrets).

Consulteu [sistema PECS](#) si voleu ampliar la vostra informació.

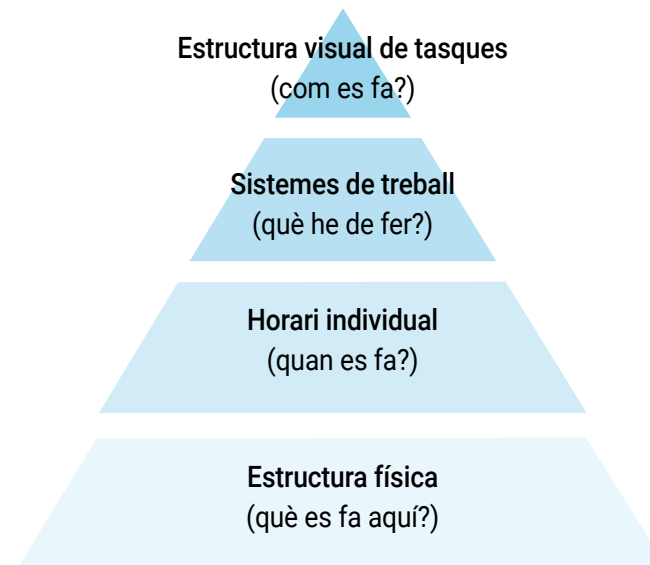
5. ESTRATÈGIES PER AFAVORIR L'AUTONOMIA

Per treballar l'autonomia en els infants amb TEA cal modificar el context i facilitar suports.
L'ensenyament estructurat facilita aquest aprenentatge.

5. ESTRATÈGIES PER AFAVORIR L'AUTONOMIA

En l'**entorn**, les modificacions inclouen, tant en l'espai físic (límits, mobiliari, ajudes visuals, etc.) com en les mateixes activitats:

5. ESTRATÈGIES PER AFAVORIR L'AUTONOMIA

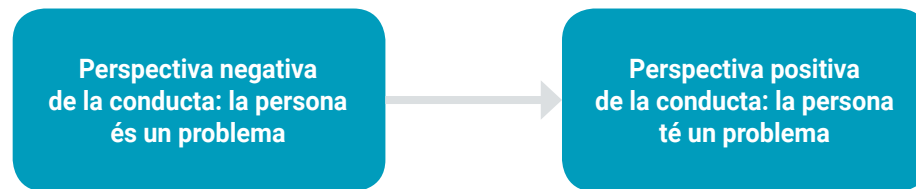
5.1. Estratègies de suport

- **Ajudes:**
 - Ensenyem la resposta que esperem.
 - És important saber donar ajuda, però també retirar-la.
 - S'ofereixen diferents ajudes segons el grau d'intrusivitat (físiques, verbals, model i senyalització).
- **Encadenament:**
 - Assolim una conducta complexa descomponent-la en parts senzilles. Ensenyem la seqüència de conductes (cadena).
 - De dos tipus: encadenament endavant (que l'alumne realitzi la primera part de la cadena) i encadenament enrere (que l'alumne finalitzi la cadena).
- **Modelatge:**
 - Reforcem aproximacions successives a la conducta que volem ensenyar.
 - Dirigim l'infant cap a la resposta immediata.
- **Generalització:**
 - La conducta que ensenyem l'han de poder realitzar en altres contextos, amb altres persones, davant d'ordres diferents, etc.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

6.1. Nou paradigma: suport conductual positiu (SCP)

Per reduir les conductes problemàtiques en els infants amb autisme, ens cal un **canvi de paradigma**:

El **suport conductual positiu (SCP)** es basa en una intervenció proactiva que proposa ensenyar habilitats adaptatives i adequades als contextos abans de l'aparició de conductes no desitjades. La base és prevenir les conductes problemàtiques a partir de l'adaptació de l'entorn i de l'ensenyament de conductes alternatives.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

6.2. Origen de les conductes disruptives

Tota conducta té una **causa**:

- Dificultats de comunicació.
- Frustració.
- Esdeveniments inesperats.
- Desconeixement de les normes socials.
- Autoestimulació.
- Hiperestimulació sensorial.
- Malestar físic.
- Demanda d'atenció.
- Por.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

6.3. Estratègies d'intervenció

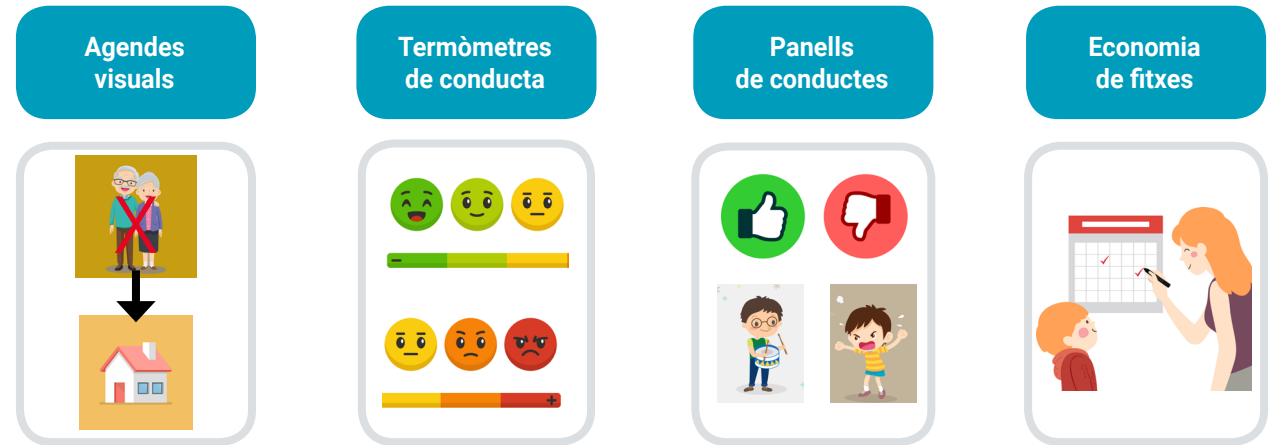
Quan davant d'una situació determinada és probable que un infant realitzi una conducta inapropiada, és millor anticipar-se (saber què causa la conducta i actuar abans).

Però hi ha altres **elements** que convé tenir en compte:

- Reforçar conductes positives.
- Oferir alternatives: refusar i escollir.
- Evitar contextos o estímuls que generin ansietat: propiciar entorns segurs i comprensibles.
- Utilitzar sistemes d'estructuració i promoure la flexibilitat.
- Desenvolupar habilitats de resolució de problemes.
- Proporcionar límits clars.
- Interpretar les conductes.
- Ensenyar estratègies d'autocontrol.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

Per tal de treballar aquests aspectes, els **suports visuals** seran de gran ajuda:

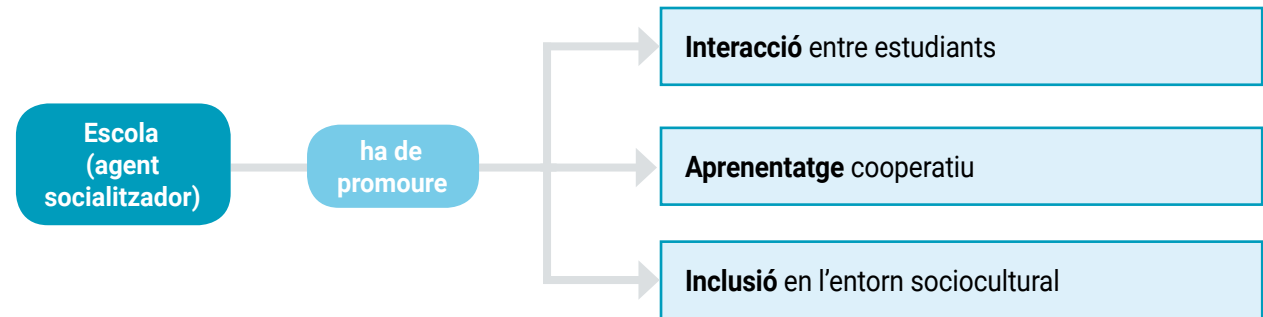

Altres **estratègies** que podem fer servir quan l'anticipació no és possible són:

Extinció	Reforç diferencial	Cost de resposta	Reforç positiu	Sobrecorrecció
<ul style="list-style-type: none"> Ignorar la conducta que no volem que es repeteixi. Tenir en compte que la conducta, en un primer moment, sempre pujarà d'intensitat. 	<ul style="list-style-type: none"> Reforçar qualsevol conducta que realitzi l'infant, excepte la que volem eliminar. 	<ul style="list-style-type: none"> Retirar a l'infant un reforç positiu quan estigui realitzant la conducta que volem eliminar. 	<ul style="list-style-type: none"> Reforçar quan l'infant no realitzi la conducta que volem que no es mantingui o quan realitzi la conducta que li volem ensenyar. 	<ul style="list-style-type: none"> L'infant haurà d'arreglar (dins de les seves capacitats i habilitats) allò que ha fet malbé amb la seva conducta.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

6.4. Estratègies per afavorir la participació i la relació social

Estratègies centrades en l'entorn

Per afavorir les relacions socials, cal treballar l'**entorn**:

- Crear situacions estructurades amb regles clares.
- Delimitar els espais.
- Posar joguines, jocs i eines al seu abast.
- Construir racons sense càrrega sensorial.
- Potenciar els punts forts de l'infant.
- Deixar els elements que poden produir fixació fora del seu abast per facilitar l'atenció.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

Estratègies centrades en l'infant

Les ajudes centrades en l'**infant** que tenim al nostre abast i podem utilitzar són:

- Promoure l'atenció durant situacions socials per ajudar a iniciar, interpretar i participar activament.
- Reforçar qualsevol iniciativa i interacció.
- Establir referents com a companys i mestres.
- Utilitzar els interessos per motivar el joc i la relació.
- Oferir tasques adequades i rols segons les habilitats i capacitats.
- Promoure el joc simbòlic i les habilitats mentals (ironies, bromes, etc.).
- Utilitzar frases i instruccions curtes i senzilles.
- Fer servir suports visuals per treballar la cognició social, entendre el context i resoldre conflictes.
- Reforçar l'ensenyament explícit i detallat de les normes socials i del context.

6. GESTIÓ DE CONDUCTES

El paper de l'adult en les relacions socials

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYAMENT

7.1. Les famílies amb fills i filles amb TEA

Les famílies de persones amb trastorn de l'aspecte autista han de fer front a tota una sèrie de situacions extraordinàries que els fan susceptibles de requerir una sèrie de suports especialitzats i recursos addicionals que satisfacin les seves inquietuds i necessitats del dia a dia.

Recursos d'informació i **suport** recomanables per afrontar inquietuds i necessitats de les famílies:

- Donar a conèixer els recursos existents per al infant i per a la família, i facilitar-ne l'accés.
- Acompanyar la família oferint suport emocional.
- Confiar en les capacitats parentals de la família.
- Entendre l'infant amb TEA i arribar a acords sobre el dia a dia amb la família.
- Conèixer estratègies d'afrontament d'aquesta situació.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

Procés que es desencadena davant de l'aparició de signes d'alerta d'un possible trastorn TEA.

La manera d'entendre el treball amb les famílies ha sofert un canvi important en les últimes dècades: s'ha passat d'un model d'expertesa professional a un reconeixement de les capacitats i les fortaleses de les famílies, entenent que sense la seva participació i col·laboració la tasca del professional és sovint estèril.

7.2. Components del model centrat en la família

Apoderament

Enfortir les capacitats familiars, facilitant formació i col·laboració i oferint suport en la recerca d'estratègies per resoldre les seves necessitats.

Bibliografia recomanada

DUNST, C. J.; TRIVETTE, C. M. «What is effective helping». A: DUNST, C. J.; TRIVETTE, C. M.; DEAL, A. G. (ed.). *Supporting and strengthening families. Methods, strategies and practices*. Cambridge: Brookline Books, 1994, p. 162-170.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

Col·laboració

Relació positiva professional-família, basada en el respecte a les habilitats, els recursos i les aspiracions de les famílies.

Bibliografia recomanada

LITTLE, P. [et al.]. «Preferences of patients for patient centered approach to consultation in primary care: observational study». *BMJ*, núm. 322 (2001), p. 468-472.

SALEEBEY, D. «The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions». *Social Work*, vol. 41, núm. 3 (1996), p. 296-306.

Equip transdisciplinari

Els professionals de diferents disciplines treballen de manera conjunta, coordinada i transversal juntament amb la família durant tot el procés d'intervenció.

Bibliografia recomanada

MIKUS, K. C.; BENN, R.; WEATHERSTON, D. *On Behalf of Families: a Sourcebook of Training Activities for Early Intervention*. Detroit, MI: Project FIT, Merrill-Palmer Institute, Wayne State University, 1994.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

Programa individualitzat de suport familiar

“Contracte pactat”, en què els professionals, juntament amb la família, especifiquen la planificació de la intervenció.

Bibliografia recomanada

BRICKER, D. «Using assessment outcomes for intervention planning: A necessary relationship». A: BRAMBRING, M.; RAUH, H.; BEEMANN, A. (ed.). *Early Childhood Intervention*. Berlín: Walter de Gruyter, 1996, p. 305-334.

Intervenció en contextos naturals

L'atenció s'ha d'oferir en els contextos naturals de l'infant per generalitzar els aprenentatges.

Bibliografia recomanada

DUNST, C. J. [et al.]. «Characteristics and consequences of everyday natural learning opportunities». *Topics in Early Childhood Special Education*, núm. 21 (2001), p. 68-92.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

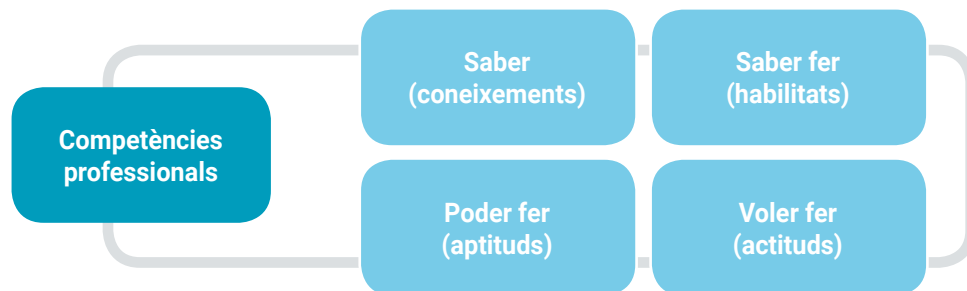
7.3. Pràctiques professionals centrades en les famílies

Una pràctica centrada en la família és:	Una pràctica centrada en la família no és:
<ul style="list-style-type: none">• Veure la família com un suport social.• Reconèixer la importància del context de la vida familiar per al desenvolupament i creixement de tots els seus membres.• Centrar-se en els punts forts i els recursos de les famílies.• Creure que les famílies poden construir-se sobre els punts forts i incrementar el seu sentiment de competència.• Animar els membres de la família a reunir-se per compartir informació.• Implicar tots els membres de la família com a participants actius de qualsevol procés de planificació.• Capacitar i habilitar les famílies de manera que puguin funcionar de manera efectiva dins els seus contextos.	<ul style="list-style-type: none">• Centrar-se en les necessitats i debilitats dels individus i les seves famílies quan es planifiquen les intervencions.• Convidar els membres de la família que ens proporcionin informació i complementin formularis.• Preguntar a la família per les seves preocupacions i interessos i després no fer cas en les intervencions.• Demanar a la família que porti a terme la intervenció que els professionals han identificat com a necessària i important.• Ser expert d'unes determinades intervencions i oferir-les a totes les famílies de la mateixa manera.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

7.4. Estratègies i recursos per acompanyar i donar suport a les famílies

Les competències professionals que cal posar en joc per assegurar un bon acompanyament i suport a les famílies són:

Autoconeixement

- Identificar les diferents emocions.
- Reconèixer les emocions.
- Aprendre amb estratègies eficaces per gestionar les emocions.
- Conèixer les diferents manifestacions de les emocions.
- Diferenciar un pensament disruptiu d'un pensament assertiu.
- Adquirir estratègies per a l'aprenentatge i el manteniment d'una autoestima saludable.
- Aprendre l'habilitat de saber reflexionar per ser capaços d'autoavaluar-se.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

Estils de comunicació i assertivitat

Conèixer i reflexionar sobre el propi estil contribueix a millorar la comunicació amb les famílies i, consegüentment, la pràctica professional.

Passiu	Assertiu	Agressiu
Es prioritza els altres abans que a un mateix.	S'expressen els drets i els sentiments personals en el moment oportú i de manera adequada.	Es pensa principalment en un mateix, sense tenir en compte les necessitats dels altres.
Es tenen dificultats per expressar el que se sent i es pensa, especialment quan són emocions negatives.	Es respecten a si mateixos i als altres.	No es tenen miraments per aconseguir el que es vol, trepitjant els altres si cal.
Es tenen dificultats per fer peticions i per dir «no».	S'expressen adequadament les necessitats i les negatives sense sentir-se culpables.	Més que demanar, s'exigeix.
Es tenen en compte els drets dels altres, però no els propis.	S'és conscient del dret a expressar les emocions i els pensaments, tenint en compte els sentiments dels altres.	S'és molt competitiu.
	S'expressen les queixes adequadament quan se'ls falta al respecte o no se'ls dona allò per què han pagat.	

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

Empatia

L'empatia és la capacitat d'entendre el que l'altra persona sent i de respondre en conseqüència.

Aconseguir que la persona se senti compresa canviarà el rumb d'una relació en un instant.

Beneficis de la conducta empàtica:

- Potencia la capacitat de diàleg i fa que es respecti l'opinió dels altres.
- Porta al coneixement de l'altre.
- Condueix a una major sensibilitat altruista.
- Permet l'acceptació de l'altre.
- Facilita l'actitud no directiva i fa que no es jutgi.
- Fa que l'altre es vegi com en un mirall, tal com és.
- Porta la persona a acceptar-se a si mateixa i a assimilar valors.
- Elimina actituds defensives i d'atac i afavoreix les d'acceptació, fent que se sigui més receptiu.
- Quan no hi ha amenaces, hi ha més receptivitat i canvi.
- Afavoreix les actituds igualitàries i demòcrates enfront de les autoritàries.

7. TREBALL AMB FAMÍLIES. ESTRATÈGIES I RECURSOS D'ACOMPANYA- MENT

7.5. Reflexionar sobre el rol del professional i establir una relació de col·laboració amb la família

En la seva relació amb les famílies, sovint els professionals se situen en algun d'aquests tres rols:

Rols	Característiques
Expert	<ul style="list-style-type: none">• Utilitza argot tècnic.• El professional és qui sap i qui decideix.
Formatiu	<ul style="list-style-type: none">• El professional comparteix el seu coneixement.• La família continua la tasca del docent.
Col·laborador	<ul style="list-style-type: none">• El coneixement ve d'ambdues parts.• Els pares són experts del seus fills/es.• Es reconeix la capacitat de les famílies.

La col·laboració entre les famílies i els professionals basada en la confiança mútua contribueix a enriquir el projecte educatiu dels infants.

REFERÈNCIES DOCUMENTALS

BARON-COHEN, S.; LESLIE, A. M.; FRITH, U. «Does the autistic child have a theory of mind?». *Cognition*, vol. 21, núm. 1 (novembre 1985), p. 37-46.

CORNAGO, A. *Manual de teoría de la mente para niños con autismo*. València: Psylicom DL, 2012.

PENNINGTON, B. F.; OZONOFF, S. «Executive functions and developmental psychopathology». *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, vol. 37, núm. 1 (1996), p. 51-87.

RUSSELL, J. «How executive disorders can bring about an inadequate “theory of mind”». A: RUSSELL, J. (ed.). *Autism as an Executive Disorder*. Oxford: Oxford University Press, 1997, p. 256-304.

Autores

Mercè Arjalaguer

Psicòloga especialitzada en trastorns de l'espectre de l'autisme i en atenció precoç. Coordinadora d'equips terapèutics en el CRAB Aprenem.

Susi Cordón

Diplomada en treball social i terapeuta familiar. Directora d'Aprenem, Associació per a la Inclusió de Persones amb Trastorn de l'Espectre Autista.

Data

5/11/2020

Coordinació

Oficina de Planificació Educativa

Gerència de Serveis d'Educació

Àrea d'Educació, Esports i Joventut